

LUND UNIVERSITY

Utmaningar och möjligheter : biblioteks- och informationsvetenskapliga bidrag till medie- och informationskunnighet (MIK)

Rivano Eckerdal, Johanna; Sundin, Olof

Published in:

Medie- och informationskunnighet i Norden : en nyckel till demokrati och yttrandefrihet : rapport från Nordiskt expertmöte i Stockholm den 2 oktober 2013

2014

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Rivano Eckerdal, J., & Sundin, O. (2014). Utmaningar och möjligheter : biblioteks- och informationsvetenskapliga bidrag till medie- och informationskunnighet (MIK). I U. Carlsson (Red.), *Medie- och informationskunnighet i Norden : en nyckel till demokrati och yttrandefrihet : rapport från Nordiskt expertmöte i Stockholm den 2 oktober 2013* (s. 141-149). Nordicom.

Total number of authors:

2

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

Preprint av "Utmaningar och möjligheter: Biblioteks- och informationsvetenskapliga bidrag till medie- och informationskunnighet (MIK)" i *Medie- och informationskunnighet i Norden: En nyckel till demokrati och yttrandefrihet*. (Ulla Carlsson, red). Nordicom, ss. 141-149. Vänligen, referera till den tryckta publikationen.

Utmaningar och möjligheter: Biblioteks- och informationsvetenskapliga bidrag till MIK¹

Johanna Rivano Eckerdal & Olof Sundin

Inledning

Vi förväntas att i ett ökande antal sammanhang, som exempelvis kund, patient eller elev, ta ställning genom att självständigt söka efter och värdera information. Det kan röra val av elbolag, behandling av sjukdomar eller skoluppgifter. När vi tar oss an dessa och andra frågor lutar vi oss i allt större utsträckning mot *Google* och digitala medier. Men vilka kunskaper och kompetenser behöver vi besitta för att kunna göra detta på bästa sätt? Hur skiljer sig dessa från tiden före nätverkssamhället? Hur arbetar biblioteks- och utbildningssektorn för att skapa delaktighet för människor i nätverkssamhället och hur kan detta arbete utvecklas? Det handlar om frågor som ligger till grund för människors förmågor och möjligheter att aktivt ta del i samhället. Under senare tid har begreppet *medie- och informationskunnighet* – MIK – växt fram som ett samlingsbegrepp skapat för att försöka fånga de kunskaper, förmågor och förhållningssätt som dessa frågor anknyter till. Exempelvis har Unesco drivit frågan (Wilson et al, 2011) och även den internationella biblioteksforeningen IFLA (IFLA, 2011). Fördelen med att enas kring ett begrepp är många, inte minst att det underlättar för diskussionen mellan viktiga aktörer från de professionella fälten, policynivån och forskningsfälten.

Det här kapitlet handlar om MIK i en biblioteks- och informationsvetenskaplig belysning. Hur de kunskaper, förmågor och förhållningssätt som krävs för att söka, värdera, använda och publicera information och media lärs, undervisas om och praktiseras berör med denna ljussättning framförallt den andra delen i det tvådelade begreppet medie- och informationskunnighet. En betydande del av lärares och bibliotekariers arbete har sedan länge ägnats åt att utveckla och stärka människors kunnande i dessa frågor inom ramen för begrepp som *informationskompetens*, *digital kompetens*, *informationslitteracitet*, *digital läsfärdighet* eller den så kallade *fjärde basfärdigheten*. Å ena sidan är de kunskaper, förmågor och förhållningssätt som begreppen försöker fånga djupt relaterade till, ibland till och med integrerade med, framväxten av nätverkssamhället och digitala medier. Å andra sidan är det viktigt att påminna sig om att även innan genombrottet för den digitala tekniken har frågor om hur kunskap organiseras i samhället, hur vi skapar kunskap ur texter och hur vi hittar texter på bland annat bibliotek, varit viktiga. Om dessa frågor har biblioteks- och informationsvetenskapen sedan tre decennier utvecklat forskningsbaserad kunskap vilket vi i detta kapitel kommer ge exempel på efter att ha presenterat förutsättningar, begrepp och verksamheter inom biblioteksområdet som är väsentliga i relation till medie- och informationskunnighet, MIK.

¹ Svensk Biblioteksforening har publicerat en forskningsantologi om medie- och informationskunnighet (MIK) med författarna till denna artikel som redaktörer (Rivano Eckerdal & Sundin, 2014). I antologin presenterar svenska forskare inom biblioteks- och informationsvetenskap studier med koppling till MIK. Detta kapitel är en i vissa delar omarbetad version av antologins inledningskapitel.

Preprint av "Utmaningar och möjligheter: Biblioteks- och informationsvetenskapliga bidrag till medie- och informationskunnighet (MIK)" i *Medie- och informationskunnighet i Norden: En nyckel till demokrati och yttrandefrihet*. (Ulla Carlsson, red). Nordicom, ss. 141-149. Vänligen, referera till den tryckta publikationen.

Den digitala samtiden

Digitaliseringen påverkar på genomgripande sätt hur information skapas, organiseras, sprids, lagras och kommuniceras. Den innebär att vi i vårt dagliga liv använder oss av resurser och tjänster som vi med hjälp av bärbara datorer, läsplattor och smarta telefoner kan nå nästan var och när som helst. Vi interagerar med hjälp av programvaror som fungerar som mellanhänder och levererar material och tjänster som vi efterfrågar genom sökning eller hyperlänkar. Det är inga passiva mellanhänder utan de bidrar till att konstruera informationen som sådan. Det kan därför uppfattas som diffust varifrån något är hämtat eller vart vi vänt oss. Videoklipp, uppslagsverk, nyhetsmedia, bilder och privata bloggar blandas huller om buller i *Googles* träfflista. Media konvergerar så att olika format och genrer i ökande utsträckning blandas, både av den kommersiella medieindustrin och av användare. När vi talar om den digitala samtiden uppmärksammas inte enbart att media publiceras digitalt utan också en framväxande deltagandekultur, där gränsen för vem som är läsare och författare i viss mån löses upp (Jenkins, 2006). Internet är här inte en informationskälla bland andra, utan en plats där olika medier möts och där människor deltar genom att skriva, söka, dela, spela, chatta och läsa. I den digitala samtiden innehar sökmaskiner, framför allt *Google*, en nyckelposition.

Att söka information är på ett sätt väldigt enkelt, i de flesta frågor får du tusentals träffar om du vänder dig till *Google*. Samtidigt är det svårare än någonsin att värdera de länkar som träfflistan visar. På nätet kan källor med olika upphovsmän, skrivna för helt olika syften, hamna sida vid sida i *Googles* träfflista. Det stöd människor tidigare haft för att värdera information, kultur och kunskap har på ett par årtionden förändrats i grunden. Lärare, bibliotekarier, redaktörer, journalister och andra yrkesgrupper som under 1900-talet fungerat som filter mellan människor och media har kompletterats och ibland också ersatts av nätets algoritmer. I till exempel *Google*, *Facebook*, *Twitter* utgör algoritmen grunden för hur information rangordnas, organiseras och presenteras. Principerna för hur information, kultur och kunskap ska organiseras och presenteras flyttas därmed till viss del från yrkesgrupper som länge arbetat med dessa frågor till programmerare och deras verktyg. De nya filtren tenderar att verka osynligt för användarna, samtidigt som de påverkar oss minst lika mycket som mer traditionella filter. Olika digitala tjänster och medier bygger på skilda tekniker men några gemensamma nämnare är den hastighet med vilken en idé kan publiceras; den tillgänglighet som det som publiceras har; de möjligheter till dialog med brukare som många tjänster erbjuder; det ökade samspelet mellan text, bild och film; konvergensen mellan medier och mellan medieindustri och brukarmedverkan; de ökade möjligheterna till visualisering av kvantitativ data samt att upphovsmannen inte alltid är tydlig eller synlig. Sammantaget pekar dessa på behovet av förändrade och nya kunskaper för att förstå och förhålla sig till information.

Literacy och informationskompetens

En av orsakerna till den omfattande floran av begrepp vi berört inledningsvis är svårigheten att översätta det rika och mångfacetterade begreppet literacy till svenska. Vanligtvis brukar literacy översättas med *läs- och skrivkunnighet* (se t.ex. Nationalencyklopedin). Samtidigt kan det ses bredare och ibland görs därför en direkt översättning till *litteracitet* eller så används det engelska begreppet även på svenska.

Roger Säljö argumenterar för att människors lärande i förhållande till skrift och text kan ses på två sätt. Det handlar först om att knäcka den alfabetiska koden – att lära sig läsa och

Preprint av "Utmaningar och möjligheter: Biblioteks- och informationsvetenskapliga bidrag till medie- och informationskunnighet (MIK)" i *Medie- och informationskunnighet i Norden: En nyckel till demokrati och yttrandefrihet*. (Ulla Carlsson, red). Nordicom, ss. 141-149. Vänligen, referera till den tryckta publikationen.

skriva i en snäv bemärkelse i form av avkodning av meningsbärande tecken. Men det handlar också om att "utvinna kunskaper ur textbaserade framställningar inom olika områden där mediering av världen ibland kan vara ganska abstrakt" (Säljö 2009, s. 23). Det sistnämnda perspektivet på läs- och skrivkunnighet understryker att det inte handlar enbart om en "enkel" avkodning av alfabetet, utan att läsförståelse, med betoning på förståelse, i stor utsträckning handlar om hur människor skapar mening åt information i olika format. De färdigheter som elever förväntas ha i samband med läsning ser annorlunda ut idag jämfört med 1800-talet, trots att alfabetet är detsamma. Därmed understryks hur läs- och skrivkunnighet är kopplad till tekniker i samhället för att lagra, organisera, tillgängliggöra och förmedla information och kultur. Denna bredare förståelse knyter också an till en slags metakunskap som innefattar kritisk reflexivitet kring hur information och kultur organiseras och tillgängliggörs i samhället.

Naturligtvis bygger den bredare synen på läs- och skrivkunnighet på att den snävare redan finns där. Därför kan vi inte välja mellan literacy i en snävare eller bredare bemärkelse, utan i skolan måste det ges utrymme för både och. I PISA-undersökningen (*Programme for International Student Assessment*) undersöks tre typer av literacy: *Reading Literacy*, *Mathematical Literacy* och *Scientific Literacy*. Sedan 2009 inkluderar PISA-undersökningen även en del som kallas för *Digital Reading* och som Skolverket har översatt med *digital läsning*. En skillnad mellan det som beskrivs som traditionella texter och digitala texter är att de senare är så kallade hypertexter som kräver att man kan navigera i och mellan texter med hjälp av funktioner i webbläsaren (Skolverket 2013a, s. 12). Trots den breddning som begreppet digital läsning medfört, i och med inkludering av förmåga att navigera i hypertextmiljö, tycks PISA:s fokus vara på hur elever läser på förhand givna webbtexter. I biblioteks- och informationsvetenskap tas snarare utgångspunkt i att användare har en uppsjö av information att skapa mening ur och att urvalet av texter är en central fråga.

Literacy har internationellt satts samman med olika förled (Martin, 2008). Exempelvis har begrepp som *digital literacy*, *media literacy* och *information literacy* förts fram för att fånga ofta nya eller i alla fall förändrade förmågor och kunskaper. Dessa skulle kunna sammanfattas med hur människor i olika sammanhang använder sig av, kritiskt förhåller sig till och lär sig genom information och media som förmedlas i form av olika lagringsmedium – både analoga och digitala. Det kan röra sig om allt från tryckta böcker och nyhetsmedia till Google och sociala medier. Begreppen har delvis olika ursprung och därmed bidrar de också till att belysa de frågor som MIK aktualiserar på lite olika sätt. Samtidigt överlappar de varandra och många gånger har olika begrepp använts för att beskriva samma sak. På svenska har literacy med dessa förled ofta översatts med *-kompetens*, *-litteracitet* eller *-kunnighet*, men ingen av översättningarna känns självklar för en svensk läsare. Kompetensbegreppet riskerar att tappa det som inte är kopplat till en praktisk färdighet, medan *-kunnighet* å andra sidan riskerar att tappa just den praktiska färdigheten till förmån för kunskap *om* fenomenet. Informationslitteracitet, å sin sida, ligger inte så väl i munnen.

Det svenska biblioteksältet

Bibliotek utgör en förutsättning för det demokratiska samhället eftersom de ger fri tillgång till information, kunskap och kultur till alla. Att stödja medborgares utveckling av kunskaper, förmågor och förhållningssätt i relation till medie- och informationskunnighet är därför en central uppgift. I Sverige finns sedan 1996 en bibliotekslag och en ny bibliotekslag började gälla den 1 januari 2014 (SFS 1996:1596; SFS 2013:801).

Preprint av "Utmaningar och möjligheter: Biblioteks- och informationsvetenskapliga bidrag till medie- och informationskunnighet (MIK)" i *Medie- och informationskunnighet i Norden: En nyckel till demokrati och yttrandefrihet*. (Ulla Carlsson, red). Nordicom, ss. 141-149. Vänligen, referera till den tryckta publikationen.

Folkbiblioteken har en unik ställning i Sverige och allmänheten åtnjuter mycket stort förtroende för denna institution. När medielandskapet i ökande utsträckning går från tryckt till digitalt blir bibliotekens och bibliotekariernas insatser för att ge tillgång till information, kunskap och kultur av särskilt stor betydelse. Tillgång är inte enbart en teknisk fråga, utan den är också beroende av resurser och förmåga. Folkbibliotek bedriver omfattande utbildningsinsatser, exempelvis gentemot pensionärer och andra grupper i samhället som inte är uppväxta med den digitala tekniken. Digidel-kampanjen 2011-2013 har till exempel medfört en rik mängd av olika kurser och workshoppar på folkbibliotek med syfte att öka människors förutsättningar till digitalt deltagande.

Bibliotekarier på skolbibliotek har som en av sina viktigaste uppgifter att bedriva undervisning för MIK och träna elever så att de kan utnyttja de möjligheter som digitaliseringen medför på ett både kompetent och reflexivt sätt. De krav som läroplanerna samt kurs- och ämnesplaner både på grund- och gymnasieskolan ställer på att kunna söka, kritiskt granska och sammanställa information från olika källor gör denna uppgift betydelsefull (Skolverket, 2011a; 2011b).

Bibliotekarier har också en viktig läsförmedlande roll, både i samarbete med lärare i olika ämnen kopplat till skolarbete och för elevers nöjesläsning. Bibliotekarier och skolbiblioteket utgör ett kraftfullt stöd i främjande av läs- och skrivkunnighet i den både snävare och bredare bemärkelse som diskuterades ovan. Bibliotekarien har således potential att inneha en nyckelroll när det gäller hela spektrat av läs- och skrivkunnighet. Det är därför viktigt att skolor inte bara har bibliotek, utan även utbildade skolbibliotekarier.

Bibliotekarien som pedagogisk resurs går också igen på högskolebibliotek där ett stort engagemang läggs på att vägleda studenter och forskare till att bli skickliga användare av vetenskapssamhällets informationsresurser. Ett viktigt styrdokument är högskoleförordningen som slår fast att utbildning skall utveckla studenternas förmåga att söka och värdera kunskap på vetenskaplig nivå (SFS 1992:1434, 1 kap 8 §).

För att möjliggöra bibliotekariens pedagogiska roll innefattar de svenska utbildningarna i biblioteks- och informationsvetenskap sedan länge kunskaper och färdigheter i pedagogik. Svensk biblioteksförning arbetar med att uppmärksamma och utforma resurser för bibliotekens arbete med MIK. Statens medieråd, som etablerades 2011, ger också stöd i form av kurser och läromedel.

Forskning– några exempel

Parallellt med biblioteksfältets både institutionella och praktiska arbete med medie- och informationskunnighet (ofta under beteckningen informationskompetens) har ett forskningsfält etablerats, i första hand inom disciplinen biblioteks- och informationsvetenskap. Det är ett av de viktigaste och mest aktiva forskningsfälten inom svensk biblioteks- och informationsvetenskap, med flertalet externfinansierade forskningsprojekt, forskarutbildningskurser och avhandlingar. Den svenska forskningen som presenteras nedan har en kvalitativ ansats och den har till största delen knutits till utbildningssektorn. Nedan sammanfattas några av de teman som berörs i forskningen.

Preprint av "Utmaningar och möjligheter: Biblioteks- och informationsvetenskapliga bidrag till medie- och informationskunnighet (MIK)" i *Medie- och informationskunnighet i Norden: En nyckel till demokrati och yttrandefrihet*. (Ulla Carlsson, red). Nordicom, ss. 141-149. Vänligen, referera till den tryckta publikationen.

Formulering av frågor

Inom den svenska skolan har pedagogiken gått från att vara lärarstyrd till att bli mer elevcentrerad. Det innebär att elever på olika nivåer i större utsträckning själva, inom ramen för läroplanen, förväntas formulera sina frågor och utifrån dessa söka svar och forma kunskap. Ett återkommande problem är att elever många gånger formulerar frågor där en enkel faktaupplysning räcker som svar (Alexandersson & Limberg, 2009). Det är därför inte konstigt att *Wikipedia* är en så vanlig källa för elevers skolarbete eftersom *Wikipedia* innehåller just faktapåståenden (Sundin & Francke, 2009; Sundin, Francke & Limberg, 2011).

Forskning visar också hur ett elevcentrerat arbete kan fastna i fokus på att göra "rätt", det vill säga i enlighet med anvisningarna (Alexandersson & Limberg, 2009). Procedurerna tar överhanden framför skapande av mening och förståelse. Alexandersson och Limberg (2009) visar i flera studier hur de procedurella och praktiska aspekterna av informationssökning ofta kommer i förgrunden.

Utgångspunkten för självständig informationssökning som underlag för lärande bör därför vara frågor som berör elever och som är av en tillräckligt hög grad av komplexitet.

Källkritik

Det är visserligen på många sätt lätt att söka efter information, men att utveckla en reflexiv förmåga som inkluderar en förståelse för de mekanismer som gör att vi hittar det vi gör är allt annat än enkelt. Skolverket har också visat i sina studier att elevernas upplevda kunskaper när det gäller informationssökning är betydligt större än när det gäller källkritik (Skolverket, 2013b). Forskning visar på den svårighet som elever har att föra källkritiska resonemang och det blir särskilt påtagligt vid den typ av material där upphovsmannen är svår att fånga (Sundin & Francke, 2009). Det är en anledning till varför källkritik delvis ställer nya krav för digital jämfört med tryckt information. *Wikipedia* brukar nämnas i detta sammanhang, inte sällan med negativa förtecken, som ett exempel på en resurs där vi inte kan synliggöra en enskild upphovsman bakom en text eller ett påstående inom en text.

En annan slags anonymitet följer av de många aggregerade informationsresurser som finns på nätet. Dessa hämtar data från andra källor och skapas mer eller mindre automatiskt, utifrån en bakomliggande kod. Öppen data, som offentlig statistik, samlas in och presenteras i form av numeriska värden eller visualiseringar. Ett exempel är tjänsten *Gapminder* som ger redskap att jämföra olika länder utifrån faktabaserade faktorer såsom livslängd, inkomst och utbildning. Den betydelse som *Gapminder* ger den underliggande statistiken finns så att säga inbyggd i koden som *Gapminder* är skapad av. *Gapminders* syfte anser säkert de allra flesta är gott, men man kan tänka sig att andra aktörer använder statistiken för mindre goda syften (Johansson, 2012).

Nya digitala medier för med sig ett antal paratextuella hjälpmedel för att bedöma informationskällor (Sundin & Francke, 2009). Det kan exempelvis röra sig om diskussionssidor i *Wikipedia* eller uppgifter om vilken data som utgör underlaget för en visualisering. Gränsen för vilken slags kunnande om informationens infrastruktur man bör besitta kan förstås diskuteras, men utan grundläggande förståelse för inlänkars roll vid *Googles* prioritering av sökresultat, paratextens funktion vid bedömning av *Wikipedia*-artiklar eller för grundprinciperna för visualiserad öppen data är det svårt att bedriva källkritik i det digitala medielandskapet.

Preprint av "Utmaningar och möjligheter: Biblioteks- och informationsvetenskapliga bidrag till medie- och informationskunnighet (MIK)" i *Medie- och informationskunnighet i Norden: En nyckel till demokrati och yttrandefrihet*. (Ulla Carlsson, red). Nordicom, ss. 141-149. Vänligen, referera till den tryckta publikationen.

Didaktik

Medie- och informationskunnighet är redan idag mål i läroplaner på alla nivåer i den svenska skolan, men hur dessa operationaliseras kan se olika ut. Forskning visar hur svårt många lärare har att göra exempelvis dessa frågor till syftet för undervisning och lärande (Folkesson & Limberg, 2006). En annan studie visar betydelsen av elevers handledning när deras frågor formuleras för att de ska kunna lära sig inom området (Sundin, Francke & Limberg, 2011).

Hur pedagoger förhåller sig till "kontroll" av information har visat sig vara en viktig aspekt. Kontroll kan, förenklat, göras i förväg, innan publicering, eller i efterhand, genom källkritiska bedömningar. I viss utsträckning går det säkert, om man så önskar, att styra elevers val av informationskällor, t.ex. genom att förbjuda vissa källor (ofta *Wikipedia*) eller kräva att eleverna använder ett visst antal olika typer av källor. Samtidigt, om elever ska förberedas för ett livslångt lärande, bör de lära sig att hantera alla slags källor (jfr Rivano Eckerdal, 2012). I det sammanhanget kan exempelvis *Wikipedia* utgöra en resurs för att synliggöra hur kunskap skapas i dialog mellan olika aktörer (Sundin, 2011).

Några framtidsutmaningar: exemplet uppslagsverk

I projektet "Encyklopediers trovärdighet i det digitala medielandskapet" som finansierats av Erik Philip-Sörensens stiftelse utforskades produktionen av digital encyklopedisk kunskap och dess trovärdighet (Sundin & Haider, 2013a; 2013b). Uppslagsverk kan ses som ett kollektivt minne för samhället. De fastslår vad som är viktigt att kunna samt lagrar och tillgängliggör givetvis själva informationen som sådan. Därtill uttrycker uppslagsverk en slags kunskapssyn genom sin tillblivelseprocess, avseende vem som skriver i det, hur det uppdateras, vad som prioriteras och hur läsarna adresseras. Allt detta har konsekvenser för vad människor förväntas kunna för att använda ett uppslagsverk.

År 2000 sjösatte Nationalencyklopedin sitt digitala projekt, samma år som *Wikipedia* påbörjade sin vandring mot världens mest populära uppslagsverk. Nu, snart 15 år senare, är förutsättningarna för produktion, förmedling och användning av encyklopedisk kunskap radikalt förändrade. Det handlar inte enbart om att kunskapen produceras annorlunda i det brukargenererade *Wikipedia* jämfört med professionella uppslagsverket *Nationalencyklopedin*. Det handlar heller inte enbart om den mångfald som nätverkssamhället skapar genom den ökande tillgängligheten för flera uppslagsverk. Den viktigaste förändringen kan i stället formuleras som hur människor söker sig till ett uppslagsverk. Om vi exemplifierar med det *Store Norske Leksikon* (<http://www.snl.no>) så hittade 2012 85 % av deras besökare till uppslagsverket genom *Google* (Sundin & Haider, 2013b). När vi diskuterar frågor om värdering av information har detta stora konsekvenser eftersom studier av gymnasieelevers arbete med att hitta kunskap på nätet för sina skoluppgifter visar att de allra flesta börjar med en sökning i *Google* (Sundin & Francke, 2009). *Wikipedia* hamnar i regel högst upp och därför följer de den första länken och läser vidare. Detta torde inte vara unikt för gymnasieelever, utan det är säkert träffande för många av oss. Sökmaskinen, i de allra flesta fall *Google*, är därför den centrala aktören i allt fler sammanhang på nätet. Människor letar många gånger i *Google* snarare än i uppslagsverk, även i de fall vi till slut hamnar i ett uppslagsverk. *Google* prioriterar och leder oss vidare. Det som inte finns inom synfältet efter en *Google*-sökning finns för många människor inte.

Om vi diskuterar medie- och informationskunnighet i ljuset av digitala uppslagsverk framträder därför ett antal kunskaper och förhållningssätt som väsentliga. Det krävs en

Preprint av "Utmaningar och möjligheter: Biblioteks- och informationsvetenskapliga bidrag till medie- och informationskunnighet (MIK)" i *Medie- och informationskunnighet i Norden: En nyckel till demokrati och yttrandefrihet*. (Ulla Carlsson, red). Nordicom, ss. 141-149. Vänligen, referera till den tryckta publikationen.

grundläggande förståelse för hur *Google* fungerar och prioriterar sina sökresultat, samt en kritisk och reflexiv blick på *Googles* dominans och vad den för med sig. De senaste åren har *Google* utvecklats till att i högre utsträckning utgå från den enorma datamängd företaget har samlat på sig om vad vi människor söker på. Utifrån kunskap om vad de flesta människor tidigare har velat veta om exempelvis en viss författare erbjuder *Google* nu en faktaruta, *Knowledge Graph*, med information hämtad från öppna källor, såsom *Wikipedia* och *Världsbanken*. Det är ett utmärkt exempel på hur nätekologin fungerar och som det behövs kunskap om; data dekontextualiseras från öppna källor för att därefter rekontextualiseras och presenteras utifrån kunskap om människors samlade sökbeteende. *Google* förser oss inte bara med länkar till andra medier – det till och med bidrar till att skapa medier genom vår användning. Med en jämförelse bakåt i tiden är det här möjligt att säga att den encyklopediska kunskapen, den ryggrad av kunskap som uppslagsverk stått för i ett samhälle, inte bara har fått dela utrymme med *Wikipedias* användargenererade projekt utan också, och kanske framförallt, med *Googles* ranking och dess faktaruta där aggregerad data presenteras med utgångspunkt i människors kollektiva sökbeteenden.

Enkelheten i informationssökning är således förrädisk. Hur vi än gör får vi massor med resultat hämtade från en ofantlig mängd information. Att hitta information ses idag av många inte heller som ett problem (Skolverket, 2013, s. 60f). *Google* presenterar något i grunden komplext på ett för användarna lättillgängligt sätt. Samtidigt är operationen egentligen vare sig enkel eller oproblematiserad. *Googles* dominans och funktionalitet påverkar samtiden på ett synnerligen kraftfullt sätt. Genom att arbeta med medie- och informationskunnighet kan, utifrån ett biblioteks- och informationsvetenskaplig perspektiv, det komplexa synliggöras i det till synes enkla.

Avslutning

Vi har här presenterat medie- och informationskunnighet med särskilt fokus på det sista ledet såsom det har utforskats och arbetats med i Sverige men då i regel under rubriken informationskompetens. MIK i en biblioteks- och informationsvetenskaplig belysning kan exempelvis handla om kunskaper och förmågor som berör att formulera problem som kräver mer än enbart faktasvar, att söka information, att jämföra och värdera trovärdigheten i olika texter, att förstå hur information växer fram på nätet och hur de utgör en del av nätets ekosystem, att kunna förstå och utnyttja den paratext som ofta utgör en väsentlig del av nya digitala medier, samt att kunna publicera sig inte minst i så kallade deltagande medier. En del av dessa kunskaper, förmågor och förhållningssätt är knutna till det digitala, medan andra är av sådan art att de var lika viktiga för 30 år sedan, fast kanske på ett annat sätt. Således vill vi avslutningsvis än en gång lyfta fram att de kunskaper, förmågor och förhållningssätt som vi diskuterat i detta kapitel och som kan rymmas i medie- och informationskunnighet inte är i grunden nya. Men de senaste årtiondena har de frågor som betonas med MIK fått en särskild betydelse och därmed en förnyad aktualitet.

Referenser

Folkesson, L. & Limberg, L. (2006). *Undervisning i informationssökning: slutrapport från projektet Informationssökning, didaktik och lärande* (IDOL). Borås: VALFRID.

Preprint av "Utmaningar och möjligheter: Biblioteks- och informationsvetenskapliga bidrag till medie- och informationskunnighet (MIK)" i *Medie- och informationskunnighet i Norden: En nyckel till demokrati och yttrandefrihet*. (Ulla Carlsson, red). Nordicom, ss. 141-149. Vänligen, referera till den tryckta publikationen.

IFLA (International Federation of Library Associations) (2011). *IFLA Media and Information Literacy Recommendations*. Hämtad från <http://www.ifla.org/publications/ifla-media-and-information-literacy-recommendations> [2014-03-07]

Jenkins, H. (2006). *Convergence Culture: Where Old and New Media Collide*. New York: New York University Press.

Johansson, V. (2012). *A time and place for everything? Social visualisation tools and critical literacies* (Doktorsavhandling). Högskolan i Borås, Bibliotekshögskolan.

Alexandersson, M. & Limberg, L. (2009). Elevers "forskning" via datorn: Mantra, metod eller meningsfullt lärande? . I J. Hedman & A. Lundh (Red.) *Informationskompetenser: om lärande i informationspraktiker och informationssökning i lärandepraktiker*. (ss. 85-107). Stockholm: Carlsson.

Martin, A. (2008). Digital literacy and the "digital society". I C. Lankshear & M. Knobel (Red.) *Digital Literacies: Concepts, Policies and Practices*. (ss. 151-176). New York: Peter Lang.

Rivano Eckerdal, J. (2012). *Information, identitet, medborgarskap: Unga kvinnor berättar om val av preventivmedel* (Doktorsavhandling). Lunds universitet, Institutionen för kulturvetenskaper.

Rivano Eckerdal, J. & Sundin, O. (2014). *Medie- och informationskunnighet i en biblioteks- och informationsvetenskaplig belysning*. Stockholm: Svensk Biblioteksforening.

Skolverket (2011a). *Läroplan, examensmål och gymnasiegemensamma ämnen för gymnasieskola 2011*. Stockholm: Skolverket.

Skolverket (2011b). *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011*. Stockholm: Skolverket.

Skolverket (2013a). *Digital och traditionell läsning: analys av olika elevgruppers läsning utifrån PISA 2009*. Stockholm: Skolverket.

Skolverket (2013b). *It-användning och it-kompetens i skolan*. Stockholm: Skolverket.

Sundin, O. & Francke, H. (2009). In search of credibility: Pupils' information practices in learning environments. *Information Research*, 14(4) paper 418. Hämtad från <http://InformationR.net/ir/14-4/paper418.html>.

Sundin, O. (2011). Janitors of Knowledge: Constructing Knowledge in the Everyday Life of Wikipedia Editors. *Journal of Documentation*, 67 (5) 840-862.

Sundin, O., Francke, H. & Limberg, L. (2011). Practicing Information Literacy in the Classroom: Policies, Instructions, and Grading. *Dansk Biblioteksforskning*, 7(2/3) 7-17.

Preprint av "Utmaningar och möjligheter: Biblioteks- och informationsvetenskapliga bidrag till medie- och informationskunnighet (MIK)" i *Medie- och informationskunnighet i Norden: En nyckel till demokrati och yttrandefrihet*. (Ulla Carlsson, red). Nordicom, ss. 141-149. Vänligen, referera till den tryckta publikationen.

Sundin, O. & Haider, J. (2013a). The networked life of professional encyclopedias: quantification, tradition, and trustworthiness. *First Monday*, May, 2013. doi:10.5210/fm.v18i6.4383.

Sundin, O. & Haider, J. (2013b). Professional Digital Encyclopaedias as Socio-Technical Systems. The Eighth International Conference on Conceptions of Library and Information Science at the Royal School of Library and Information Science, Copenhagen University, August 19-22 2013.

Säljö, R. (2009). Medier och det sociala minnet: dokumentationspraktiker och lärande från lertavlor till Internet. I J. Hedman & A. Lundh (Red.) *Informationskompetenser: om lärande i informationspraktiker och informationssökning i lärandepraktiker*. (ss.13-35). Stockholm: Carlsson.

Wilson, C., Grizzle, A., Tuazon, R., Akyempong, K. & Cheung, C. (2011). *Media and Information Literacy Curriculum for Teachers*. Paris: UNESCO. Hämtad från: <http://unesdoc.unesco.org/images/0019/001929/192971e.pdf> [2014-02-13]